

Posudek habilitační práce

Autor habilitační práce: **PhDr. Tomáš Tlustý, Ph.D.**
Název habilitační práce: **Katolická organizace Orel: Historie tělesné výchovy a sportu v českých zemích a Československu do roku 1948**
Předloženo na: **FTVS UK**

Tomáš Tlustý předložil jako habilitační práci knihu vydanou v roce 2022 svou alma mater, Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích. Tematicky v ní navazuje na svůj dlouholetý zájem o dějiny spolkové tělesné výchovy a sportu. Monograficky doposud zpracoval dějiny sportu a tělesné výchovy v rámci významné organizace YMCA (YWCA), a to jak v českých zemích, respektive v Československu, tak v širším okruhu střední Evropy. V posledních letech publikoval řadu dílčích analytických studií k dané problematice v katolické tělocvičné organizaci Orel. Z těchto studií nyní vychází v komplexním monografickém zpracování tělesné výchovy a sportu v rámci Orla.

Jím předložený text je tematicky originální, látka dosud nebyla komplexně zpracována. Volbou tématu, tak jako již několikrát v minulosti, prokázal schopnost identifikovat a pojmenovat tzv. „knowledge gap“, mezeru v poznání. Zatímco k Sokolu a nyní i k Dělnickým tělocvičným jednotám (DTJ) máme k dispozici spolehlivou literaturu, Orel stál dlouho stranou zájmu historiků sportu. Problematika Orla byla dosud tematizována zejména v kvalifikačních pracích. Zmínil bych hlavně Grexovu rigorózní práci o dějinách Orla na Slovensku (1971) a Vejvarovu dizertační práci o Orlu v Čechách (2014). S oběma uchazeč pracoval.

Habilitační práce dr. Tlustého vychází z řady průběžně publikovaných tematicky úžeji zaměřených přípravných studií a představuje završení autorovy dlouholeté badatelské práce. Rozsahem i sebranou faktografií jde o doposud nejdůležitější pokus o syntézu dějin orelské organizace. Autor předložený text charakterizuje jako „*standartní* [správně standardní] *historickou práci*“ z „*nejnovějších dějin*“, které ale nijak nekonkretizuje (s. 3). Nejnovějšími dějinami zpravidla rozumíme úsek po roce 1938, ale v poslední době označení ustupuje obecnějším „moderním dějinám“ (od konce 18. století). Zaměření práce je analytické a forma deskriptivní. Avizovaný cíl „*interpretovat historii tělesné výchovy, sportu a branné výchovy ve spolku Orel od jejich počátku do roku 1948*“ je limitně naplněn, širší kontextualizace by ale byla žádoucí. Metodologicky je práce konzervativní, autor pracuje se základním instrumentářem oboru. Teoretické koncepty, které by se nabízely např. při analýze a interpretaci ideologického či ideového kontextu tématu v rámci dějin katolicismu (performativita apod.), nejsou využity.

Silnou stránkou práce je spolehlivé nastínění institucionálních dějin Orla a podrobný popis tělocvičných a sportovních aktivit v rámci jeho organizačních struktur. Zevrubně je postížena problematika postupného překonávání poválečného antiklerikalismu v českých zemích a sbližování Orla s „Hradem“, které má svůj pandán i ve spolupráci Československé strany lidové s ostatními státotvornými stranami. Důležitým exkurzem je také vývoj vztahů ČSL k Hlinkově slovenské ľudové straně, které ovlivňovaly i postavení Orla na Slovensku. Velmi objevené jsou z mého pohledu pasáže o vztahu Orla k jiné výrazně křesťansky zaměřené organizaci – YMCA, která také provozovala širokou paletu sportovních a tělocvičných aktivit. Autor správně poukázal na komplikovaný poměr katolického Orla a YMCA, která byla i organizačně (mládež) navázána na Českobratrskou církev evangelickou. Pojednání by jistě bylo

možné ještě rozvést, zvláště když se z počátečního pravděpodobně principiálního odmítání YMCA v Orlu vyvinul smířlivější postoj, projevovaný například účastí Orlů na tělocvičných a sportovních kurzech YMCA. Autor zřejmě nechtěl opakovat některé závěry, které prezentoval už ve svých předchozích pracích *Budování národních organizací YMCA v Československu a Polsku: Rozvoj tělesné kultury v letech 1918-1939* (2018), respektive *Tělesná výchova a sport v organizacích YMCA a YWCA v meziválečném Československu* (2013, s Janem Štumbauerem).

V dostatečné míře je dále popsáno materiálně-technické zázemí spolkové činnosti, postupné budování orloven, tělocvičen a hřišť. Snad zajímavým námětem na exkurz by byla architektura orloven – zda sledovala jednotnou linii, nebo šla v každém regionu vlastními cestami. To by ovšem vyžadovalo formální analýzu, která je podmíněna kunsthistorickou erudicí. Nicméně určité náznaky bylo možno čerpat z uměleckohistorické publikace *Naprej! Rostislava Šváchy a kolektivu* (2012).¹ Vlastní náplní předložené práce je pak přehled tělocvičné a sportovní činnosti Orla. Autor pochopitelně zmiňuje jak oba celostátní slety (1922 a 1929), tak zemské slety, které jim předcházely. Neopomíná ani symboliku orelských cvičení – například očekávatelné bohaté využití symboliky kříže, a to jak v nástupních formacích cvičenců, tak jako součásti symbolických scén (dvojitý kříž Slovenska), případně vypuštění orla cvičenci apod.

U sletu roku 1922 autor podrobně popisuje kolizi s FDTJ, u sletu roku 1929 kontext Svatováclavských dnů orelstva, jichž byl slet de facto součástí. Z imanentního srovnání obou sletů vyznívá posílení pozic lidovců, zejména v době jejich působení v tzv. panské koalici, a jejich etablování jako jednoho z důležitých státotvorných elementů. Zatímco ještě v roce 1922 stála v popředí sletových cvičení specificky katolická symbolika, v roce 1929 ji přinejmenším vyvážily prvky státnosti v návaznosti na právě slavené svatováclavské milénium. Zajímavý je také přesun akcentu z cyrilometodějství, zdůrazňovaného v Brně 1922 ještě jako součást pozdně obrozenecké katolické tradice moravského češství, na akcent svatováclavský, a tedy opět státní, patrný v Praze roku 1929. Svatováclavské milénium tak posloužilo jako přirozený můstek od zemského a specificky katolického ke státnímu a univerzálně křesťanskému, aniž by tento posun působil konjunkturalisticky.

Jak ukazuje autor, měl příklon Orla k státnímu establishmentu přesto své meze, dané favorizováním Sokola ze strany oficiálních míst. To našlo mj. oficiální výraz v pojmenování proponované tělovýchovné vysoké školy (ústavu) Tyršovým jménem, sankcionované příslušným zákonem z roku 1935. S tím samozřejmě orli nemohli souhlasit, jak dokládá i protestní petice dochovaná v Národním archivu ve fondu Ministerstvo veřejného zdravotnictví a tělesné výchovy, který by při důkladnější analýze mohl vyjevit i další skutečnosti ke vztahu Orel – státní úřady. Totéž platí i pro případné srovnání výše státních subvencí se Sokolem nebo DTJ ve vztahu k počtu členů organizace nebo výtěžek Orla z první pozemkové reformy.

Předložená habilitační práce je psána poměrně kultivovaným jazykem. Dílčí výhrady lze vyslovit spíše k výstavbě textu, kterému by významně odlehčilo častější užití tabulek a grafů na úkor slovního vypisování výsledků apod. Jakmile se ovšem autor dostává k vlastnímu tématu práce, ocitá se na pevné půdě a podává přesvědčivý obraz organizace a vnitřního života Orla. Jako u téměř každého zpracování historické látky, pokud se právě nezaštiťuje konceptem *histoire totale*, lze i zde nastínit další možnosti výzkumu. Autorovo líčení je jednoznačně endogenní, zaměřené na Orla a prameny orelské proveniencí. Pokud autor zohledňuje jinou perspektivu, jde zpravidla o kritiku ze strany Sokola, DTJ nebo FDTJ. Bylo by ovšem zajímavé a přínosné sledovat reflexi Orla i mimo úzkou oblast tělesné výchovy a hlouběji analyzovat transformaci obrazu a role Orla v české (československé) společnosti. Nabízelo by se například širší využití nekatolického denního tisku, kritických revuí i společenských žurnálů, které v některých případech (brněnský a později pražský *Salon*) věnovaly Orlu poměrně značnou

---

¹ Rostislav ŠVÁCHA (ed.): *Naprej! Česká sportovní architektura 1567–2012*. Praha 2012.

pozornost. Chápu ovšem, že by tímto rozšířením už tak značný rozsah práce neúměrně narostl.

Z technických atributů monografie, které autor nemohl ovlivnit, zarazí nesprávně vevázaná tiráž.

Námětem do diskuze je otázka role a postavení žen v Orlu, případně srovnání se sokolským poměrem k ženám. Toto spíše okrajově zmíněné subtéma by si zasloužilo samostatnou kapitolu. U Orla přitom nejde jen obligátní otázku, jakou je třeba si položit v případě každé tělocvičné organizace. Jednak u katolického nazírání na ženu lze předpokládat konzervativnější názory, jednak sám autor – bohužel jen stručně – zmiňuje orelské kořeny atletické rekordmanky Zdeny Koubkové. Ta se stala dle mého názoru první vrcholovou sportovkyní na světě, která podstoupila úřední změnu (z hlediska medicíny úpravu) pohlaví z ženského na mužské, když zhruba o měsíc předstihla Angličanku Mary Weston (Mark Weston).²

Snaha autora podat syntetický pohled na dějiny Orla je zčásti vykoupena menší plasticitou textu. Té by bylo možné dosáhnout vhodným užitím metody sondy. Nebylo přitom zapotřebí časově náročného základního výzkumu. Řada takto orientovaných prací už vznikla (práce Martina Sosny o Kadlčákové župě, respektive orelstvu ve Slezsku, diplomová práce Sabiny Máchové o župě Kardinála Bauera, dále kvalifikační o Pospíšilově, Metodějově, Kubišově nebo Kosmákově župě – vypracované dokonce pod vedením habilitanta). Další práce se věnují lokálnímu rozměru činnosti Orla v jednotlivých městech. Autor je ale při své koncentraci na „celostátní dimenzi“ zřejmě nepovažoval za relevantní. K jejich opomenutí by se však měl vyjádřit v diskuzi. Z uvedené bibliografie je zjevné, že před vydáním knihy nebyla provedena revize nejnovější literatury, která od vypracování rukopisu vyšla. Zvláště inspirativní, a to i metodologicky, by přitom byly některé časopisecké studie, jako například *Symbolika orelských sletů v Brně 1922 a v Praze 1929* od Sabiny Máchové (*Historica Olomucensia*, roč. 60, 2021, s. 117-142).

Celkově hodnotím předloženou habilitační práci jako prozatím nejlepší pojednání o dějinách této organizace. Vzhledem k míře (ne)zpracovanosti tematiky ale prozatím ani nemůže jít o vyčerpávající analýzu všech aspektů společenského působení Československého Orla. Nezapomínejme, že předmětem habilitační práce není Orel jako takový, ale historie tělesné výchovy (tělocviku) a sportu v rámci jeho struktur. Z výše uvedených důvodů doporučuji předloženou práci uznat jako práci habilitační za předpokladu, že se uchazeč uspokojivě vyjádří k dílčím otázkám obsaženým v posudku.

V Opavě dne 21. 7. 2023

Doc. Mgr. Martin Pelc, Ph.D.
Ústav historických věd
Filozoficko-přírodovědecká fakulta
Slezská univerzita v Opavě

---

² Pavel KOVÁŘ: *Příběh české rekordwoman. Zákulisí největšího sportovního skandálu první republiky*. Jarošov nad Nežárkou 2017.

